

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, निरीक्षण उपसमूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

यस पाठ्यक्रम योजनालाई दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ :

प्रथम चरण :-	लिखित परीक्षा (Written Examination)	पूर्णाङ्क :- २००
द्वितीय चरण :-	अन्तर्वार्ता (Interview)	पूर्णाङ्क :- ३०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

प्रथम चरण : लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उर्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली		प्रश्नसंख्या × अङ्क	समय
प्रथम	सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन (General Awareness & Public Management)	१००	४०	वस्तुगत (Objective)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२० प्रश्न × २ अङ्क	४५ मिनेट
	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - knowledge)					३० प्रश्न × २ अङ्क	
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - knowledge)	१००	४०	विषयगत (Subjective)	छोटो उत्तर (Short Answer) लामो उत्तर (Long Answer)	१२ प्रश्न × ५ अङ्क ४ प्रश्न × १० अङ्क	२ घण्टा १५ मिनेट

द्वितीय चरण : अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

पत्र /विषय	पूर्णाङ्क	उर्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०		मौखिक (Oral)

द्रष्टव्य :

- यो पाठ्यक्रमको योजनालाई प्रथम चरण र द्वितीय चरण गरी दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ ।
- लिखित परीक्षाको प्रश्नपत्रको माध्यम भाषा पाठ्यक्रमको विषयवस्तु जुन भाषामा दिइएको छ सोही भाषाको आधारमा नेपाली वा अंग्रेजी मध्ये कुनै एक मात्र भाषा हुनेछ । तर विषयवस्तुलाई स्पष्ट गर्नुपर्ने अवस्थामा दुवै भाषा समेत प्रयोग सकिने छ ।
- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ ।
- प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टाछुट्टै हुनेछ । तर एकैदिनमा परीक्षा लिइनेछ ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक हुने परीक्षामा परीक्षार्थीले उत्तर लेख्दा अंग्रेजी ठूलो अक्षरहरू (Capital letters): A, B, C, D मा लेख्नुपर्नेछ । सानो अक्षरहरू (Small letters): a, b, c, d लेखेको वा अन्य कुनै सङ्केत गरेको भए सबै उत्तरपुस्तिका रद्द हुनेछ ।
- बहुवैकल्पिक प्रश्न हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- विषयगत प्रश्नहरूको हकमा तोकिएको अंकको एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुईभन्दा बढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिने छ ।
- विषयगत प्रश्न हुनेका हकमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नको उत्तर सोहीखण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।
- परीक्षामा सोधिने प्रश्नसंख्या, अङ्क र अङ्कभार यथासम्भव सम्बन्धित पत्र/विषयमा दिइए अनुसार हुनेछ ।

लोक सेवा आयोग

नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, निरीक्षण उपसमूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

११. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्भन्नु पर्दछ ।
१२. प्रथम चरणको परीक्षाबाट छनोट भएका उम्मेदवारलाई मात्र द्वितीय चरणको परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ ।
१३. यस भन्दा अगाडि लागू भएको माथि उल्लेखित सेवा, समूहको पाठ्यक्रम खारेज गरिएको छ ।
१४. पाठ्यक्रम लागू मिति : - २०८०/१०/२२

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, निरीक्षण उपसमूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक
सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र (Paper I) :-

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन तथा सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान

भाग (Part I) :

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन

(General Awareness and Public Management)

खण्ड (Section - A) : (१० प्रश्न× २ अङ्क = २० अङ्क)

1. सामान्य ज्ञान (General Awareness)

- 1.1 नेपालको भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक स्रोत र साधनहरू
- 1.2 नेपालको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र सामाजिक अवस्था सम्बन्धी जानकारी
- 1.3 नेपालको आर्थिक अवस्था र चालु आवधिक योजना सम्बन्धी जानकारी
- 1.4 जैविक विविधता, दिगो विकास, वातावरण, प्रदुषण, जलवायु परिवर्तन र जनसंख्या व्यवस्थापन
- 1.5 मानव जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने विज्ञान र प्रविधिका महत्वपूर्ण उपलब्धिहरू
- 1.6 जनस्वास्थ्य, रोग, खाद्य र पोषण सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 1.7 नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५ सम्म र अनुसूचीहरू)
- 1.8 संयुक्त राष्ट्रसंघ र यसका विशिष्टीकृत संस्था सम्बन्धी जानकारी
- 1.9 क्षेत्रीय संगठन (सार्क, बिमस्टेक, आसियान र युरोपियन संघ) सम्बन्धी जानकारी
- 1.10 राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका समसामयिक गतिविधिहरू

खण्ड (Section - B) : (१० प्रश्न× २ अङ्क = २० अङ्क)

2. सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)

- 2.1 कार्यालय व्यवस्थापन (Office Management)
  - 2.1.1 कार्यालय (Office) : परिचय, महत्व, कार्य र प्रकार
  - 2.1.2 सहायक कर्मचारीका कार्य र गुणहरू
  - 2.1.3 कार्यालय स्रोत साधन (Office Resources): परिचय र प्रकार
  - 2.1.4 कार्यालयमा सञ्चारको महत्व, किसिम र साधन
  - 2.1.5 कार्यालय कार्यविधि (Office Procedure) : पत्र व्यवहार (Correspondence), दर्ता र चलानी (Registration & Dispatch), फाइलिङ (Filing), परिपत्र (Circular), तोक आदेश (Order), टिप्पणी लेखन र टिप्पणी तयार पार्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू
  - 2.1.6 अभिलेख व्यवस्थापन (Record Management)
- 2.2 निजामती सेवा ऐन र नियमावलीमा भएका देहायका व्यवस्थाहरू
  - 2.2.1 निजामती सेवाको गठन, संगठन संरचना, पदपूर्ति गर्ने तरिका र प्रक्रियाहरू
  - 2.2.2 कर्मचारीको नियुक्ति, सुरुवा, बढुवा, विदा, विभागीय सजाय र अवकाश
  - 2.2.3 कर्मचारीले पालन गर्नुपर्ने आचरण, नैतिक दायित्व र कर्तव्यहरू
- 2.3 संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय सम्बन्धी जानकारी
- 2.4 संवैधानिक निकाय सम्बन्धी जानकारी
- 2.5 सरकारी बजेट, लेखा र लेखापरीक्षण प्रणाली सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 2.6 सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अर्थ, सेवा प्रवाह गर्ने निकाय, तरिका र माध्यमहरू
- 2.7 मानव अधिकार, सुशासन र सूचनाको हक सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 2.8 सार्वजनिक बडापत्र (Public Charter)
- 2.9 व्यवस्थापनको अवधारणा तथा सार्वजनिक व्यवस्थापनमा निर्देशन, नियन्त्रण, समन्वय, निर्णय प्रक्रिया, उत्प्रेरणा र नेतृत्व सम्बन्धी जानकारी
- 2.10 मानवीय मूल्य मान्यता (Human Values), नागरिक कर्तव्य र दायित्व तथा अनुशासन

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, निरीक्षण उपसमूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक
सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

भाग (Part II) :-
सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - Knowledge)

(३० प्रश्न× २ अङ्क = ६० अङ्क)

१. शिक्षा र शिक्षण

१.१ शिक्षाको परिचय

१.१.१ शिक्षाको अवधारणा र अर्थ

१.१.२ शिक्षाका प्रकार, उद्देश्य र कार्यहरू

१.२ बालविकास

१.२.१ मानव वृद्धि र विकासको अवधारणा

१.२.२ प्रारम्भिक बाल्यअवस्था देखि पूर्ववयस्क अवस्थासम्मका विशेषताहरू

१.३ सिकाइ प्रक्रिया र सिकाइका सिद्धान्तहरू

१.३.१ सिकाइको अवधारणा र यसका अपवादहरू

१.३.२ सिकाइमा प्रभाव पार्ने तत्वहरू : प्रेरणा, पूनर्बल, अभ्यास, स्मृति र विष्मरण, स्थानान्तरण

१.४ शैक्षणिक योजनाहरू : कार्य योजना, एकाइ योजना, पाठयोजना र समय तालिका

१.५ शिक्षण विधि र सामग्रीहरू

१.५.१ शिक्षक केन्द्रितविधिहरू : प्रवचन र प्रदर्शन

१.५.२ अन्तर्क्रियात्मक विधिहरू : प्रश्नोत्तर र छलफल

१.५.३ विद्यार्थी केन्द्रित विधिहरू : खोज, समस्या समाधान, परियोजना, घटना अध्ययन र सर्वेक्षण

१.५.४ शिक्षण सामग्री र यसको वर्गीकरण

१.६ शैक्षणिक मूल्याङ्कन र परीक्षा

१.६.१ मूल्याङ्कनको अवधारणा

१.६.२ मूल्याङ्कनको प्रकार : निर्माणात्मक, निर्णयात्मक र निदानात्मक

१.६.३ मूल्याङ्कनका साधनहरू : लिखित, मौखिक, प्रयोगात्मक र अवलोकन

१.६.४ प्रश्नका प्रकारहरू : वस्तुगत र विषयगत (अर्थ, सफलता र सीमितताहरू)

१.७ कक्षाकोठा व्यवस्थापन र शैक्षणिक संगठन

१.७.१ समावेशी शिक्षा र विविधताको व्यवस्थापन

१.७.२ बालमैत्री कक्षा कोठा

१.७.३ सहभागितात्मक सिकाइको निमित्त व्यवस्थापन

१.७.४ सूचना प्रविधिको उपयोग

१.७.५ विषय शिक्षण, वर्ग शिक्षण र बहु-वर्ग शिक्षण

२. नेपालको विद्यालय शिक्षा प्रणाली

२.१ नेपालमा विद्यालयीय शिक्षाको विकासक्रम: वि.स. २०२८ देखि हालसम्म

२.२ विद्यालयीय शिक्षाको व्यवस्थापन सम्बन्धी सामान्य जानकारी

२.२.१ शिक्षाको तहगत संरचना (साधारण, संस्कृत, प्राविधिक तथा व्यावसायिक, खुला तथा वैकल्पिक शिक्षा, धार्मिक र विशेष शिक्षा)

२.२.२ राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको प्रारूप (परिमार्जनसहित)

२.२.३ शिक्षाका राष्ट्रिय तथा तहगत उद्देश्य/सक्षमताहरू

लोक सेवा आयोग

नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, निरीक्षण उपसमूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- २.२.४ निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणाली
- २.३ शिक्षाको क्षेत्रमा गरिएका विभिन्न राष्ट्रिय प्रयासहरू
- २.३.१ सबैका लागि शिक्षा सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना (सन् २००१-२०१५) लक्ष्य, उद्देश्य तथा उपलब्धिहरू
- २.३.२ विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (२०६६-२०७२) : उद्देश्य तथा उपलब्धिहरू
- २.४ संयुक्त राष्ट्रसंघीय दिगो विकास सम्बन्धी लक्ष्य अन्तर्गत प्राथमिक शिक्षाका उद्देश्यहरू

३. ऐन, नियम र शैक्षिक गतिविधि सम्बन्धी जानकारी

- ३.१ शिक्षा ऐन र शिक्षा नियमावली (पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक तालिम र परीक्षा सम्बन्धी परिच्छेदहरू)को सामान्य जानकारी
- ३.२ नेपाली सेना शिक्षण पक्ष सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- ३.३ नेपालको शैक्षिक गतिविधिहरू सम्बन्धी ज्ञान

प्रथम पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिने छ ।

प्रथम पत्र (वस्तुगत)					
भाग	खण्ड	विषयबस्तु	परीक्षा प्रणाली	अङ्कभार	प्रश्न संख्या × अङ्क
I	(A)	सामान्य ज्ञान (General Awareness)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
	(B)	सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)		२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
II	-	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)		६०	३० प्रश्न × २ अङ्क = ६०

प्रथम पत्रको **भाग (Part II)** सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job based -knowledge) को पाठ्यक्रमका इकाईबाट परीक्षामा यथासम्भव देहाय बमोजिम प्रश्नहरू सोधिने छ ।

इकाई	1	2	3
प्रश्न संख्या	14	10	6

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, निरीक्षण उपसमूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक
सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र (Paper II) :-
सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)
खण्ड (Section) (A) :- ५० अङ्क

१. शिक्षा र शिक्षण
- १.१ शिक्षाको परिचय
- १.१.१ शिक्षाको अवधारणा र अर्थ
- १.१.२ शिक्षाका प्रकार, उद्देश्य र कार्यहरू
- १.२ बालविकास
- १.२.१ मानव वृद्धि र विकासको अवधारणा
- १.२.२ प्रारम्भिक बाल्यअवस्था देखि पूर्ववयस्क अवस्थासम्मका विशेषताहरू
- १.३ सिकाइ प्रक्रिया र सिकाइका सिद्धान्तहरू
- १.३.१ सिकाइको अवधारणा र यसका अपवादहरू
- १.३.२ सिकाइमा प्रभाव पार्ने तत्वहरू : प्रेरणा, पूनर्बल, अभ्यास, स्मृति र विष्मरण, स्थानान्तरण
- १.४ शैक्षणिक योजनाहरू : कार्य योजना, एकाइ योजना, पाठयोजना र समय तालिका
- १.५ शिक्षण विधि र सामग्रीहरू
- १.५.१ शिक्षक केन्द्रितविधिहरू : प्रवचन र प्रदर्शन
- १.५.२ अन्तर्क्रियात्मक विधिहरू : प्रश्नोत्तर र छलफल
- १.५.३ विद्यार्थी केन्द्रित विधिहरू : खोज, समस्या समाधान, परियोजना, घटना अध्ययन र सर्वेक्षण
- १.५.४ शिक्षण सामग्री र यसको वर्गीकरण
- १.६ शैक्षणिक मूल्याङ्कन र परीक्षा
- १.६.१ मूल्याङ्कनको अवधारणा
- १.६.२ मूल्याङ्कनको प्रकार : निर्माणात्मक, निर्णयात्मक र निदानात्मक
- १.६.३ मूल्याङ्कनका साधनहरू : लिखित, मौखिक, प्रयोगात्मक र अवलोकन
- १.६.४ प्रश्नका प्रकारहरू : वस्तुगत र विषयगत (अर्थ, सवलता र सीमितताहरू)
- १.७ कक्षाकोठा व्यवस्थापन र शैक्षणिक संगठन
- १.७.१ समावेशी शिक्षा र विविधताको व्यवस्थापन
- १.७.२ बालमैत्री कक्षा कोठा
- १.७.३ सहभागितात्मक सिकाइको निमित्त व्यवस्थापन
- १.७.४ सूचना प्रविधिको उपयोग
- १.७.५ विषय शिक्षण, वर्ग शिक्षण र बहु-वर्ग शिक्षण

खण्ड (Section) (B) :- ५० अङ्क

२. नेपालको विद्यालय शिक्षा प्रणाली
- २.१ नेपालमा विद्यालयीय शिक्षाको विकासक्रम: वि.स. २०२८ देखि हालसम्म
- २.२ विद्यालयीय शिक्षाको व्यवस्थापन सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- २.२.१ शिक्षाको तहगत संरचना (साधारण, संस्कृत, प्राविधिक तथा व्यावसायिक, खुला तथा वैकल्पिक शिक्षा, धार्मिक र विशेष शिक्षा)
- २.२.२ राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको प्रारूप (परिमार्जनसहित)
- २.२.३ शिक्षाका राष्ट्रिय तथा तहगत उद्देश्य/सक्षमताहरू
- २.२.४ निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणाली

लोक सेवा आयोग

नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, निरीक्षण उपसमूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- २.३ शिक्षाको क्षेत्रमा गरिएका विभिन्न राष्ट्रिय प्रयासहरू
 २.३.१ सबैका लागि शिक्षा सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना (सन् २००१-२०१५) लक्ष्य, उद्देश्य तथा उपलब्धिहरू
 २.३.२ विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (२०६६-२०७२) : उद्देश्य तथा उपलब्धिहरू
 २.४ संयुक्त राष्ट्रसंघीय दिगो विकास सम्बन्धी लक्ष्य अन्तर्गत प्राथमिक शिक्षाका उद्देश्यहरू

३. ऐन, नियम र शैक्षिक गतिविधि सम्बन्धी जानकारी

- ३.१ शिक्षा ऐन र शिक्षा नियमावली (पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक तालिम र परीक्षा सम्बन्धी परिच्छेदहरू)को सामान्य जानकारी
 ३.२ नेपाली सेना शिक्षण पक्ष सम्बन्धी सामान्य जानकारी
 ३.३ नेपालको शैक्षिक गतिविधिहरू सम्बन्धी ज्ञान

द्वितीय पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

द्वितीय पत्र (विषयगत)					
पत्र	विषय	खण्ड	अङ्कभार	छोटो उत्तर	लामो उत्तर
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based-Knowledge)	(A)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०
		(B)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०